

УДК 343.43

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКРАДЕННЯ МАЛОЛІТНІХ ОСІБ

Криворучко Анатолій Володимирович,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

проспект Л. Ландау 27, м. Харків, 61080, Україна

e-mail: kav_mvs@i.ua

<https://orcid.org/my-orcid>

Мета Метою статті є визначення особливостей оперативно-розшукової характеристики викрадення малолітніх осіб. **Методика.** Методика включає детальний комплексний аналіз та узагальнення наявного науково-теоретичного матеріалу із піднятої проблематики на основі якого робляться обґрунтовані світоглядні висновки та рекомендації щодо розкриття сутності досліджуваних понять. **Результати.** оперативно-розшукова характеристика викрадення малолітніх осіб включає в себе відомості стосовно типових місць вчинення злочину, ознак потерпілої особи та злочинця, мети та причин викрадення. До того ж, більшість ознак пов'язані між собою саме кінцевою метою викрадення малолітньої дитини. **Наукова новизна.** Вперше визначено оперативно-розшукової характеристики викрадення малолітніх осіб із зазначенням кримінологічних, віктимологічних та криміналістичних ознак. **Практична значимість.** Визначення автором оперативно-розшукової характеристики викрадення малолітніх осіб надасть змогу оперативним працівникам Національної поліції максимально швидко, використовуючи умовивід за аналогією, встановлювати відомості що матимуть значення для кримінального провадження та оперативно-розшукової діяльності.

Ключові слова: оперативно-розшукова характеристика, викрадення, малолітня особа, дитина, кіднепінг.

A. V. Kryvoruchko

postgraduate of Kharkiv National University of Internal Affairs, L. Landau avenue, 27, Kharkiv, 61080,

Ukraine, e-mail: kav_mvs@i.ua

OPERATIVE AND BROADCASTING CHARACTERISTIC OF CLEARING OF SMALL PERSONS

Goal. The purpose of the article is to determine the characteristics of the operational-search characteristics of the kidnapping of minors. **Method.** The methodology includes a detailed comprehensive analysis and synthesis of available scientific and theoretical material on the raised issues, on the basis of which grounded worldview conclusions and recommendations on the disclosure of the essence of the concepts under study are made. **Results** Operational search characteristics of the kidnapping of minors includes information on typical places of commission of the crime, the characteristics of the victim and the offender, the purpose and causes of the abduction. In addition, most of the signs are linked by the very ultimate goal of kidnapping a young child. **Scientific novelty.** The operational-search characteristics of the kidnapping of minors with an indication of criminological, victim and forensic features were first determined. **Practical significance.** The determination by the author of the operational-search characteristics of the kidnapping of minors will enable the operational officers of the National Police to make the information that will be relevant for criminal proceedings and operational activities as quickly as possible, using the same inference.

Key words: operative-search characteristics, kidnapping, child, kid, kidnaping.

Постановка завдання. Всі діти мають право на життя без загрози викрадення, сексуальних домагань та сексуальної експлуатації. Кожна дитина заслуговує безпечне дитинство, яке дозволить йому вирости і стати здоровим і успішним дорослим, але кожен день по всьому світу зникають діти [2], при цьому вказане жодним чином не пов'язано із «цивілізацією» країни. Вони можуть бути викрадені членами сім'ї або іншими особами, можуть втекти з дому або пропасти безвісти з невстановлених причин, і хоча в більшості випадків діти, які числяться безвісти зниклими, незабаром самостійно повертаються додому, все ж чим довше дитина відсутня, тим більш

уразливим він стає. Чим довше дитина відсутня, тим імовірніше його викрадення із різних мотивів. Зокрема сьогодні в Україні щоденно зникають від 16 до 20 дітей віком до 14 років [2]. Тобто, існує складна і багатогранна проблема - зниклі без вести і викрадені діти, але для вирішення цієї всесвітньої проблеми не робиться глобальних заходів у відповідь, оскільки відсутній узгоджена міжнародна стратегія щодо вирішення проблеми зниклих дітей. Не існує міжнародної конвенції про зниклих дітей, за винятком Гаазької Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, яка окремо зачіпає проблему викрадення дітей батьками, які не мають прав на опіку. незважаючи на те, що міжнародні угоди, такі як Конвенція ООН з прав дитини, дають універсальне визначення терміна дитина », не існує прийнятого у всьому світі подібного визначення терміна «зниклий дитина», як і опису процесу розслідування випадків пропажі і крадіжки дітей [4]. Враховуючи вказане особливого значення набуває визначення оперативно-розшукової характеристики викрадення малолітніх осіб

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання оперативно-розшукової протидії викраденням людей, зокрема діїте висвітлювалося в працях таких вчених як: О.І. Арсені, В.О.Біляєв, С.М. Крисін, О.С. Остріков П.І. Приймаченко, М.О.Сафронов, О.О. Подобний, М.В. Сташак, В.Т.Твердохлеб, В. Г. Телійчук, Т. М.Утмелідзе, В.В. Шендрика та ін. Водночас їх дослідження стосувалися лише окремих аспектів досліджуваної тематики та не охоплюють весь спектр проблемних питань, які існують сьогодні. Крім того, комплексного дослідження діяльності підрозділів кримінальної поліції щодо оперативно-розшукової протидії викраденням малолітніх осіб, у сучасних умовах ще не проводилось.

Постановка завдання. Метою статті є визначення особливостей оперативно-розшукової характеристики викрадення малолітніх осіб.

Виклад основного матеріалу дослідження. З історичної точки зору кіднепінг як явище, мабуть, виник в глибокій старовині і тому чи іншому вигляді існував протягом всієї історії людства, так як численні документи про захоплення і викрадення людей з метою отримання будь-якої вигоди (частіше матеріальної) у великій кількості містяться в архівах багатьох країн світу. Сучасна актуальність протидії незаконному викраденню малолітніх осіб зумовлюється тією обставиною, що він стає однією з найбільш динамічно розвиваються галузей кримінального бізнесу. Щорічно в світі з метою отримання викупу викрадають близько 10 тис. осіб, при чому з них понад 46 % це діти, що не досягли 14-річного віку. За даними британського аналітичного центру Foreign Policy Center (FPC) це приносить злочинцям чималий дохід - до 800 мільйонів доларів. Рівень плати, яку вимагають викрадачі за звільнення заручників, коливається від 50 до 1 мільйона доларів і більше. Розцінки в «прайс-листі» можуть змінюватися в залежності від соціального статусу, викраденого і району, в якому діють злочинці [7]. Водночас, практика свідчить, що в залежності від країни, де відбувається викрадення, менталітету, соціально-економічного стану змінюються й обставини викрадення малолітніх осіб. Тому особливого значення набуває визначення оперативно-розшукової характеристики викрадення малолітніх осіб.

Теорія оперативно-розшукової діяльності при визначенні оперативно-розшукової характеристики злочину відштовхується від визначення особливостей таких характеристик як: кримінально-правова, криміналістична, кримінологічна. Враховуючи вказане вважаємо доцільним також визначити особливості вказаних характеристик в контексті оперативно-розшукової характеристики викрадення малолітніх осіб.

Відповідно до чинного законодавства, викрадення людини є злочином, передбаченим диспозицією ст. 146 КК України [3]. Зокрема, незаконним позбавлення волі є у всіх випадках, коли воно здійснюється не відповідно до Конституції, законів України, а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Жодна людина не може бути позбавлена волі інакше, ніж відповідно до процедури, встановленої законом, зокрема у таких випадках, як: а) законне ув'язнення людини після її засудження компетентним судом; б) законний арешт або затримання людини для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, передбаченого законом; в) законний арешт або затримання людини з метою забезпечення її присутності перед компетентним державним органом на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні злочину або якщо обґрунтовано визнається за необхідне запобігти вчиненню нею злочину чи зникненню її після

його вчинення; г) затримання неповнолітньої людини на підставі законного розпорядження з метою виховного нагляду або законне затримання неповнолітньої людини з метою забезпечення її присутності перед компетентним державним органом; д) законний арешт або затримання людини, здійснені з метою запобігання її незаконному в'їзду до країни, або людини, стосовно якої вживаються заходи з метою депортації або екстрадиції,

Позбавлення волі може полягати у триманні особи в місці, де вона взагалі не бажає або більше не бажає перебувати, або в поміщенні її в місце, яке вона не має змоги вільно залишити, хоча бажає цього. Відтак, обов'язковою ознакою складу злочину у його першій формі є місце. Ним можуть бути як приміщення (кімната, камера, погріб тощо) чи комплекси приміщень (підвал багатоповерхового будинку, лікарня), так і інші місця (дах багатоповерхового будинку, транспортний засіб) чи місцевості (скала, острів тощо).

Відповідальність за незаконне позбавлення волі виключається, коли особі, наприклад, забороняється покидати межі населеного пункту або відвідувати певні місцевості тощо.

Способами незаконною позбавлення волі можуть бути будь-які - обман, зловживання довір'ям, відібрання засобів пересування, ключів чи інших необхідних засобів тощо. Захоплення або тримання особи як заручника і торгівля людьми відображають спеціальні способи незаконного позбавлення волі і кваліфікуються за ст. ст. 147 та 149 КК України [3].

Незаконне позбавлення волі є триваючим злочином. Тому дії по утриманню потерпілого у стані позбавлення волі, до яких винний приєднався після початку злочину і до його закінчення, є співвиконавством у цьому злочині.

Викрадення людини передбачає: а) відкрите заволодіння нею (коли остання або інші, треті особи, у присутності яких здійснюється викрадення, завідомо для винного розуміють значення вчинюваних ним злочинних дій. Таке заволодіння може відбутися, скажімо, шляхом грабежу чи розбійного нападу); б) таємне заволодіння (вчинене за відсутності інших осіб щодо людини яка не розуміє значення вчинюваних з нею дій у зв'язку з малоліттям, знаходженням у безпорадному стані тощо); в) заволодіння людиною, вчинене шляхом обману чи зловживання довірою (скажімо, винна особа забирає людину із притулку для старих на підставі підроблених документів); г) заволодіння людиною в результаті вимушено-добровільної передачі її винному під погрозою насильства над її батьком, усиновителем, опікуном, піклувальником, вихователем тощо, або під погрозою насильства над особами, близькими для останніх, або розголошення відомостей, що їх ганьблять, пошкодження чи знищення їхнього майна. Такий спосіб є близьким до вимагання (ст. 189 КК України) [3].

Закінченим злочином викрадення людини є з моменту заволодіння нею і фактичного початку обмеження її волі.

Заволодіння такою, що заблукала і загубилася, дитиною чи іншою особою, не здатною розуміти значення вчинюваних щодо неї дій, в результаті її знаходження, пов'язане з наступним її утриманням, за наявності певних обставин кваліфікується за ст. 146 КК України як незаконне позбавлення волі, або за ст. 147 КК України як тримання особи як заручника; або за ст. ст. 14 і 149 КК України як готування до здійснення щодо неї незаконної угоди тощо [3].

Суб'єкт злочину загальний. Проте суб'єктом цього злочину не можуть бути особи, які відповідно до закону мають право тримати особу в місці, де вона не бажає перебувати, або поміщати її в місце, яке вона не має змоги вільно залишити, але тільки з мотивів піклування про фізичне і психічне здоров'я підопічного чи з інших суспільно корисних мотивів (батьки, усиновителі, прийомні батьки стосовно своїх рідних, усиновлених чи прийомних дітей, опікуни і піклувальники стосовно осіб, які перебувають у них під опікою і піклуванням, педагогічні та науково-педагогічні працівники стосовно піднаглядних дітей тощо). Крім того, правовий обов'язок піклуватися про особу і право з цією метою обмежувати її волю можуть бути покладені на особу договором перевезення, морського круїзу, договором про надання послуг. Із забезпечення особистої безпеки особи і т. ін. Але тривала заборона дитині й батьками протягом відносно тривалого строку (кількох тижнів чи місяців) залишати квартиру, вчинювана як виховний примусовий захід, дає підстави для кваліфікації діяння за ст. 146 КК України [3].

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом: особа усвідомлює, що за законом вона не має права позбавляти волі іншу особу, але бажає це зробити.

Кваліфікованими видами незаконного позбавлення волі або викрадення людини є вчинення їх: 1) щодо малолітнього; 2) із корисливих мотивів; 3) щодо двох або більше осіб; 4) за попередньою змовою групою осіб; 5) способом, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого; 6) пов'язане із заподіянням потерпілому фізичних страждань; 7) із застосуванням зброї; 8) протягом тривалого часу [3].

Водночас, в ст. 67 КК України визначається, що малолітніми вважаються особи, які не досягли на момент вчинення злочину 14-річного віку. Під особою похилого віку розуміється чоловік віком понад 60 років і жінка віком понад 55 років. Але на можливість усвідомлення винним відповідного вікового стану особи суттєво впливають не тільки їх фактичний вік, а й зовнішній вигляд, зріст, стан здоров'я, наявність інвалідності та інші фактичні обставини.

Як визначають російські вчені викрадення людини відбувається тільки з використанням активних дій, а також інших дій по переміщенню жертви. Даний факт має важливе значення для відновлення подій злочину і аналізу вчиненого діяння. механізм вчинення передбачає в собі три дії:

- захоплення - таємний або відкритий, активні дії, пов'язані з встановленням фізичного панування над людиною (заволодіння ним), в результаті яких потерпілий реально позбавляється свободи пересування в просторі. В даному випадку слід звернути увагу на місце скоєння злочину. Місцем, звідки викрадають осіб, найчастіше є квартира, будинок, дача (42,1%); парадна, двір недалеко від будинку (10,5%); вулиця, місце далеко від дому (15,7%); робоче місце (7,8%); інше (23,9%);

- подальше утримання - перешкоджання потерпілому (наприклад, шляхом замикання, зв'язування, застосування насильства, встановлення фізичних перешкод і т. д.);

- вільно залишити місце перебування [6].

Тобто, враховуючи вказане модно дійти висновку, що викрадення буде тільки тоді коли викрадена особа знаходячись в певному місці вбудь-яким чином не могла спокійно його покинути не усуваючи штучно завдані перешкоди.

З точки зору кримінології становить інтерес те, що викрадення малолітніх осіб раніше відбувалось виключно у великих містах (Київ, Львів, Харків, Одеса, Дніпро), однак останнім часом все частіше почали зникати діти з невеликих міст та селищ Західної України, зокрема максимально наближені до територіальних кордонів України з іншими державами, особливо Молдовою [5]. Вказане пов'язано з тим, що діти викрадаються з метою подальшої незаконної трансплантації внутрішніх органів.

Серед різних причини вчинення викрадення малолітніх осіб, аналіз правоохоронної практики дозволяє визначити такі:

- отримання грошового викупу;
- вчинення певних дій або утримання від вчинення будь-якої діяльності;
- продаж дитини в іншу родину;
- викрадення дитини з метою залучення її до злочинної діяльності або її експлуатації;
- незаконна трансплантація;
- особисті причини (помста, борги тощо);
- психічні розлади та бажання угамування нездорового інтересу чи сексуального бажання.

Водночас, віктимологія свідчить, що на відміну від середини 2000-х років сьогодні об'єктами викрадення стають малолітні особи не тільки з малозабезпечених родин, а й діти сімей із середнім чи добрим достатком (65, 4%), а у випадку викрадення з метою подальшого отримання викупу – діти із сімей із рівнем життя вище ніж середній (25, 7%).

Що ж стосується осіб, що вчиняють викрадення малолітніх осіб, то практика свідчить, що типові ознаки завжди залежні від обставин та мотиву вчинення вказаного злочину.

Так, зокрема, якщо особи вчинили викрадення малолітньої особи заради отримання викупу, то здебільшого це чоловіки віком від 14 до 18 років (28,9 %), від 18 до 25 років (32,5 %), від 25 до 35 років (21,5 %), які мають середню освіту (45,6 %) або вищу (24, 3%). Такий розподіл за

характеризуючими ознаками пов'язаний з тим, що самі такі викрадення малолітніх осіб вчиняються або особами, що не досягли 18-років та є близьким оточенням потерпілої особи або викрадають малолітню особу за раніше підготовленим планом із заможної родини. Водночас, чоловіки віком від 25 до 35 (32, 3 %) та від 35 до 45 (27,9 %) років без постійного місця праці, малозабезпечені, які мають особисті проблеми або борги здійснюють викрадення задля подальшого продажу дитини. Натомість, викрадачем малолітньої особи буде жінка (віком від 18 до 25 років – 32, 4 %, від 25 до 35 років – 23, 3%, від 35 до 45 років – 38, 9 %), якщо дитину викрадають з метою подальшого усиновлення чи помсти батькам.

Вперше визначено оперативно-розшукової характеристики викрадення малолітніх осіб із зазначенням кримінологічних, віктимологічних та криміналістичних ознак.

Визначення автором оперативно-розшукової характеристики викрадень малолітніх осіб надасть змогу оперативним працівникам Національної поліції максимально швидко, використовуючи умовивід за аналогією, встановлювати відомості що матимуть значення для кримінального провадження та оперативно-розшукової діяльності.

Висновки. Отже, враховуючи вище викладене можна дійти висновку, що оперативно-розшукова характеристика викрадення малолітніх осіб включає в себе відомості стосовно типових місць вчинення злочину, ознак потерпілої особи та злочинця, мети та причин викрадення. До того ж, більшість ознак пов'язані між собою саме кінцевою метою викрадення малолітньої дитини.

Список використаних джерел

1. В Украине ежедневно исчезают 16 детей [Електронний ресурс]. URL : <https://ru.tsn.ua/ukrayina/v-ukraine-ezhednevno-ischezayut-16-detey-1019400.html>. (дата звернення: 21.11.2018)
2. Дети пропадают по всему миру каждый год сотнями тысяч. URL : <http://xn----ctbsbzhbctieai.ru-an.info/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%8E%D1%82-%D0%BF%D0%BE-%D0%B2%D1%81%D0%B5%D0%BC%D1%83-%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%83-%D0%BA%D0%B0%D0%B6%D0%B4%D1%8B%D0%B9-%D0%B3%D0%BE%D0%B4-%D1%81%D0%BE%D1%82%D0%BD%D1%8F%D0%BC%D0%B8-%D1%82%D1%8B%D1%81%D1%8F%D1%87-%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BC%D1%83-%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D1%87%D0%B0%D1%82-%D1%81%D0%BC%D0%B8-18/> (дата звернення: 21.11.2018)
3. Коментар до ст. 146 КК України. URL : <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/144.php>. (дата звернення: 21.11.2018).
4. Пособие по оценке передового опыта решения проблемы пропавших детей и рекомендации в данной сфере: Республика Беларусь, Канада, Финляндская Республика, Республика Казахстан, Российская Федерация и Соединенные Штаты Америки. URL : https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2016/10/MCRP_US-RussiaP2P_RU.pdf (дата звернення: 21.11.2018)
5. Статистичні дані Генеральної прокуратури України. URL : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (дата звернення: 21.11.2018).
6. Сергеева Е.П. Похищение человека в российском уголовном праве. URL : <http://publishing-vak.ru/file/archive-law-2017-5/12-sergeeva.pdf> (дата звернення: 21.11.2018)
7. The Foring police centre. URL : <https://fpc.org.uk/> (дата звернення: 21.11.2018)

References

1. Dety propadayut po vsemu myru kazhdyu hod sotnyamy tysyach. URL : <http://xn----ctbsbzhbctieai.ru-an.info/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%8E%D1%82-%D0%BF%D0%BE-%D0%B2%D1%81%D0%B5%D0%BC%D1%83-%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%83-%D0%BA%D0%B0%D0%B6%D0%B4%D1%8B%D0%B9-%D0%B3%D0%BE%D0%B4-%D1%81%D0%BE%D1%82%D0%BD%D1%8F%D0%BC%D0%B8-%D1%82%D1%8B%D1%81%D1%8F%D1%87-%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BC%D1%83-%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D1%87%D0%B0%D1%82-%D1%81%D0%BC%D0%B8-18/>

an.info/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/%D0%B4%D0%B5%D1%82%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%8E%D1%82-%D0%BF%D0%BE-%D0%B2%D1%81%D0%B5%D0%BC%D1%83-%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%83-%D0%BA%D0%B0%D0%B6%D0%B4%D1%8B%D0%B9-%D0%B3%D0%BE%D0%B4-%D1%81%D0%BE%D1%82%D0%BD%D1%8F%D0%BC%D0%B8-%D1%82%D1%8B%D1%81%D1%8F%D1%87-%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B5%D0%BC%D1%83-%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D1%87%D0%B0%D1%82-%D1%81%D0%BC%D0%B8-18/ (data zvernennya: 21.11.2018)

2. V Ukraine ezhednevno yschezayu 16 detey. URL : <https://ru.tsn.ua/ukrayina/v-ukraine-ezhednevno-ischezayut-16-detey-1019400.html>. (data zvernennya: 21.11.2018)

3. Posobye po otsenke peredovoho opyta reshenyya problemy propavshykh detey y rekomendatsyy v dannoy sfere: Respublyka Belarus', Kanada, Fynlyandskaya Respublyka, Respublyka Kazakhstan, Rossyyskaya Federatsyya y Soedynennye Shtaty Ameryky. URL : https://www.icmec.org/wp-content/uploads/2016/10/MCRP_US-RussiaP2P_RU.pdf (data zvernennya: 21.11.2018)

4. The Foring police centre. URL : <https://fpc.org.uk/> (data zvernennya: 21.11.2018)

5. Kryminal'nyy kodeks Ukrayiny : Zakon Ukrayiny vid 05.04.2001 № 2341-III [Elektronnyy resurs]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (data zvernennya: 21.11.2018).

6. Serheeva E.P. Pokhyshchenye cheloveka v rossiyskom uholovnom prave. URL : <http://publishing-vak.ru/file/archive-law-2017-5/12-sergeeva.pdf> (data zvernennya: 21.11.2018)

7. Statystychni dani Heneral'noyi prokuratury Ukrayiny. URL : <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html> (data zvernennya: 21.11.2018).

Надійшла до редакції 27 листопада 2018 р.

